

Предговор овом издању

Дарко Танасковић

СВЕДОЧАНСТВО СА ДИПЛОМАТСКОГ РАСПЕЋА

У есеју „На путу за Дамаск“, којим је насловљена и цела књига огледа Миодрага Лекића из 2014, писац закључује да је библијска метафора пута апостола Павла у Дамаск заправо судбински знак људског, животног усуда кретања отвореним путем који је стално пред нама. А „живот није што и пољем прећи“, песнички и филозофски опомиње нас Пастернак у чудесној песми *Хамлеј*. У Лекићевом путовању, спољашњем и унутрашњем, има нечег хамлетовског. Апостола Павлу је пут у Дамаск донео катарзу и одсудно духовно преумљење, чиме су разрешене све његове недоумице и колебања о смислу Истине. На свом „путу за Дамаск“ Миодраг Лекић остаје усрдни и истрајни трагалац за смислом, незадовољан привидима појава и догађаја, неспреман да се зарад душевног мира или какве добити приклони заводљивој и олакшавајућој линији мањег отпора, било каквој задатој истини, интелектуалној или политичкој коректности, наивној или срачунатој једноставности... Он у свој Дамаск вероватно никада неће стићи, али ће му то нестизање бити, и јамачно већ јесте, штедро надокнађено задовољством продужене мисаоне авантуре достојне оних умова на које се с правом односи чувена Декартова максима *Cogito, ergo sum*. То је несумњиво тежи и захтевнији пут, али и поуздано обогаћујући, како сазнајно тако и осећајно. Они који одлуче да кроз ове густе и динамичне дневничке записе путују заједно са амбасадором Лекићем, дипломатом посебног кова, који није само то, биће награђени увидима који ће им свакако помоћи да боље разумеју суштину једног смутног, трагичног и прекретног раздобља наше новије историје, да га сагледају из по много чему особеног угла, али и да добију снажан подстрек на свом „путу за Дамаск“...

Родом Баранин, племенски Црмничанин, носталгијом Југословен, политичким склоностима либерални демократа, али не и либерал, сензибилитетом Медитеранац, културом Европљанин, сентиментално

Београђанин, понашањем цивилизовани светски, али не и белосветски човек отмених манира, желећи да буде и остане све то што јесте, Миодраг Лекић се стално сударао са захтевима временâ која су тражила да се буде само једно. И то не увек исто. Његов вредносни и ментални калеидоскоп ни у једном тренутку није био суштински пригушен задатом једнобојношћу, што му никако није олакшавало кретање политичком и дипломатском стазом. А ишао је обема. С променљивим успехом и уверљивошћу, али вазда остајући на свом „путу за Дамаск“... Овај дневник је доказ да је таква доследност индивидуално могућа, да краткорочно не награђује, али да трајно доноси бар делимичну сатисфакцију коју дарује тзв. накнадна памет, по Добрици Ћосићу и једина права памет. Већ данас, Лекићева сведочења са дипломатског распећа читају се и доживљавају другачије него пре само десетак година. Делују као опомена да се треба клонити једноставних тумачења сложених феномена и да имати право не значи увек и бити у праву, ма колико то морално обесхрабрујуће звучало.

Књига *Мој рай̄ ӣро̄ш̄ив рай̄а. Римски дневник јуџословенској амбасадора џоком рай̄а за Косово* првобитно се појавила на италијанском језику (2006), да би ускоро била преведена на српски. Ово је њено друго српско издање, што сведочи о томе да је стремљење бившег југословенског дипломате да што верније предочи како је наша ратна реалност изгледала сагледавана кроз његову личну призму из Рима наишло на заинтересован и повољан одзив код читалаца. Данас, са веће временске дистанце, али и у доба новог запетљавања косовског чвора, кад су многа ранија наслућивања постала извесност, а многе старе извесности изгубиле ореол веродостојности, сусрет са Лекићевим аналитички продубљеним дневничким белешкама одише посебном свежином. Потписник ових редова читао их је са нарочитом радозналешћу и узбуђењем, јер је у узбурканим месецима кад су дневници колеге и пријатеља у Риму настајали у једној, по много чему другачијој средини, делио судбину која је тада била заједничка свим југословенским дипломатама. У Турској, где сам у исто време службовао, упркос извесном нијансирању става у појединим фазама кризе, ни у јавности, ни у власти није било превелике неодлучности којој се страни у сукобу на Косову и Метохији приклонити, тако да сам са саговорницима у домаћој средини имао, како се узме, истовремено и више и мање проблема и потребе да дипломатски тактизирам, него Лекић у италијанској. Зато ми је било веома занимљиво његово сведочанство, као својеврсни контрапункт, али и потврда, односно илустрација мозаичке комплексности и слојевитости међународне ситуације у вези са проблемом „Косова“ и агресије НАТО-а против Југославије. Више оваквих дипломатских сведочења, искуствено са разних страна, свакако би омогућило додатне компаративне увиде и, на основу њих, изграђивање потпуније представе о политичким и друштвеним аспектима једног процеса без правог преседана у међународним односима. Било би то

потенцијално корисно и за предвиђање могућег развоја аналогних или сличних ситуација, а наравно и још увек неокончане мучне косовске саге. У праву је наш угледни дипломата и плодни писац Срећко Ђукић кад подстиче амбасадоре да после завршене мисије у некој држави, поред архивираних службених депеша и извештаја, уложе додатни напор и за јавност оставе бар неки скромни личнији писани траг о свом службовању.

Миодраг Лекић је, као интелектуалац склон перу и аутор запажених есејистичких и историографских дела, своју духовну радозналост и аналитичку вокацију одлично образованог и широко обавештеног социолога и политиколога, хартији поверио на изузетно успешан и привлачан начин. Читање његовог дневника, поред информативне и сазнајне користи, пружа и аутентично литерарно задовољство. Премда је текст, будући дневник, а не мемоари, свесно лишен амбициозније „литераризације“, *Мој раић њроиив раића* је природно, живо и умешно компоновано, култивисано казивање које се, уз сву одговорност, озбиљност и продубљеност приступа, доживљава као нека напета репортажа. Читалац је нестрпљив и просто не може да сачека да види шта се збило наредног дана и како су се у даљем току приче држали Лекићеви „јунаци“... Поврх тога, ауторова образованост, начитаност и способност за системско сагледавање смисла друштвених и политичких појава, како у синхронијској тако и у дијахронијској равни, а и на условно речено, метафизичком плану, обогаћују његов дискурс умесним и поучним реминисценцијама на догађаје, личности и мисли из историје, филозофије и књижевности, чиме се блесковито указује на свеукупну повезаност света и човековог хода кроз време. Лекић, при томе, не иде преко границе доброг укуса и не упада у манир ерудистког парадирања које би било само себи сврха, а што је опасност која неретко вреба мање опрезне заговорнике псеудохолистичког приступа стварима и интелектуално несамосталне сужње књишке инспирације.

За човека и дипломату Лекићевог идејног, вредносног и моралног хабитуса службовање у Италији током косовске кризе и његов шири контекст били су вишеструко изазовни. Странице његовог дневника одишу симпатијама, па и љубављу према јединственој, фасцинантној земљи у којој му је био поверен тежак дипломатски задатак. Он ужива у њеној култури, језику, животном стилу и ритмовима пулсирања вечнога града у који, како се говорило, воде сви путеви. Остварује богату мрежу радних, али и блиских, пријатељских односа са читавом галеријом значајних личности из дипломатског, политичког и културног живота италијанске престонице која га благонаклоно прима, што је драгоценост преимућство за сваког амбасадора, посебно у смутним временима и при, најблаже речено, поремећеним односима сопствене државе са утицајним делом међународне заједнице, а проблематичним са државом пријема. Нарочито присне везе југословенски амбасадор изградио је међу новинарима

и политичким аналитичарима, што му је отварало увиде у „интелектуалну лабораторију“ идеја и у позадину јавне сцене на којој су се одвијале политичке расправе и збивала померања. Немала привилегија је била, рецимо, имати поред себе, као *alter ego*, таквог проницљивог и мудрог тумача друштвене и политичке стварности као што је то уредник геополитичког часописа *Лимес* – Луђо Караћоло... Нема сумње да су сазнања из таквих неформалних, а редовних контаката суштински доприносила квалитету и аналитичкој продорности Лекићевог разумевања прилика „у Латинима“. У тој и таквој Италији, Лекић се на све начине довија да уверљиво и достојанствено заступа Југославију, свакодневно се суочавајући са све тежим задатком да је одбрани од опасности војне интервенције која се над њу неумитно надвијала. Пошто сам неколико година доцније ступио на дужност југословенског амбасадора при Светој столици, осведочио сам се да су чести Лекићеви наступи у италијанским медијима, особито у дијалошким и дебатним телевизијским емисијама, остали у позитивном сећању политичке и шире јавности и да је његов начин објашњавања и аргумендовања запамћен као уједно чврст, али неагресиван, одмерен и дипломатски примерено артикулисан. А никако му није било лако, јер се стање на Косову и Метохији и око ове наше покрајине из дана у дан компликовало и погоршавало, антисрпска пропаганда, са Слободаном Милошевићем као главном реторичком метом, јачала и бивала све безочнија, а тзв. међународна заједница тражила и производила мотиве и оправдања за будућу војну интервенцију. У политичкој класи и у интелектуалној заједници Италије било је, више него у неким другим западноевропским земљама, часних и разборитих људи, па и политичких групација, који су гајили озбиљне резерве према начину на који је Запад одабрао да се постави према проблему Косова, што захвалног одраза налази и на страницама Лекићевог дневника. Ипак, под растућим притиском, па и замеркама због недовољне одлучности од стране савезника из НАТО-а, а и из потребе да се одржи равнотежа унутар владајуће коалиције код куће, званични Рим је полако клизио ка одлуци о придруживању казненој операцији против Југославије или „против Милошевића“, како се цинично говорило. Аморални, акробатски „прагматизам“ премијера Д’Алеме, политичара номинално са умерене левице, парадигма је тог усклађивања са политичком коректношћу и актуалном међународном конјунктуром, док неке изјаве министра иностраних послова Ламберта Динија звуче као тужни пропламсаји поштења и немирне савести. Овај *ілајхшалішуні*, укључујући његове споља невидљиве унутрашње димензије, из меандара Лекићевог сведочења може се веродостојно пратити. У датим околностима, југословенски посланик упорно указује на нелегалност и погрешност опредељивања за оружје уместо дијалога. Он то чини неуморно, зналачки, логички конзистентно и стрпљиво, онако како и приличи дипломатском говору. И све је то за амбасадора било

захтевно, тешко и исцрпљујуће. Беше то мучна свакодневица сваког тадашњег југословенског амбасадора и дипломатског представника у државама које су се определиле за једнострану подршку сепаратизму косовскометохијских Албанаца, а у бразди већ уобличене представе о српској одговорности за сва зла која су пратила разбијање савезне државе. Читање Лекићевог дневника снажно ме је подсетило на растрзане дане и бесане ноћи које сам у исто време грозничаво проживљавао у Турској... И ту сличност престаје, јер је Лекићева дипломатска и људска ситуација била додатно оптерећена неуобичајеним међуодносом са државом коју је представљао, а која је и сама улазила у предворје коначне дисолуције и драматичног политичког преображаја.

Природно је и неизбежно да амбасадору не морају лично и интимно бити по вољи и изгледати сврсисходна свака одлука и сваки потез владе државе чији је високи чиновник. Из иностранства, из друштвеног и политичког контекста који варира од земље до земље, на основу података којима амбасадор располаже, али и оних којима не располаже, изложен селективном и често тенденциозном информисању, но у неким сегментима и потпунијем од сазнања расположивих у престоници, дипломатски представник, који није само пуки извршилац налога, већ и мислећи човек са личним достојанством, понешто може сагледавати другачије од доносилаца политичких одлука који му дају инструкције за поступање. Овакав раскорак, ретко додуше, може бити чак и продуктиван, уколико дипломата аргументовано успе да убеди надлежне у земљи да је у праву и да би у неким појединостима ваљало кориговати линију спољнополитичког и дипломатског постављања и деловања. Сваки озбиљни и одговорни амбасадор има у искуству такве ситуације и у души носи талог несадовољства неким поступцима своје владе, за које држи да нису били најцелисходнији. У Лекићевом случају, међутим, разлика је са сопственим министарством, као ресором у влади којом је објективно управљала политичка логика уобличавана у уском кругу сарадника окупљених око председника Слободана Милошевића, било је начелно и дубоко. Амбасадор је, једноставно, сматрао да је Милошевићева политика у вези са КиМ, а и у ширем смислу, темељно погрешна и штетна по Југославију, чиме се приближавао ставовима већине својих римских саговорника. Из његовог дневника се јасно види, и он то без околишања саопштава, да је као линију свога представљања и заступања државе одабрао одбрану Југославије од пропагандних лажи и нелегалних, агресивних насртаја тзв. „међународне заједнице“, али не и оправдавање и апологију линије којом се кретала „Милошевићева националистичка политика“. Похвале из италијанске средине нису пропуштале да такво Лекићево „дисидентско“ понашање истакну као квалитет који доприноси уверљивости његових јавних иступа. Разумљиво, нису то биле похвале које су у Београду могле бити протумачене као нешто позитивно, па се

амбасадору у Риму оспоравало и оно неоспориво, а то је истрајно залагање против двоструких аршина које је део међународне заједнице доследно примењивао према Југославији и уверавање италијанске и европске јавности да Запад у вези са погоршавањем стања на КиМ иде погрешним путем. Другачије није ни могло бити, јер није својствено дипломатској пракси да амбасадор акредитован у иностранству, без обзира на мотиве и разлоге, поготово при тако тешком међународном положају државе коју представља и на коју је коначно извршена и агресија, све време отворено доводи у питање исправност њене политике. А Лекић је, помало својеглаво веран својим личним убеђењима, управо то све време чинио, до одбијања да у амбасадорској канцеларији окачи портрет председника СРЈ, енергичног ограђивања од жестоких антизападних филипика Драгоша Калајића на неким телевизијским каналима и оглушавања о инструкције добијене из земље. Лекић је изгубио поверење Београда, са свим последицама тога губитка... Амбасадор без поверења руководства државе која га је акредитовала и инструкција према којима би се управљао, чак и ако вредно и предано обавља своју дужност, неминовно остаје без дипломатског легитимитета. Постаје слободни стрелац, што је неспојиво са природом дипломатске мисије као такве. За разлику од уметности, па и филозофије, дипломатија не признаје статус *enfant terrible!* А Лекић је своју мисију настављао и у тим ванредним, раполућеним околностима. Битна комуникација Београда с Италијом премештена је на помоћни, паралелни колосек који је у много чему постао главни, на активности амбасадора при Светој столици, који је у то време био човек од поверења врха југословенске, односно српске власти. За Лекића се почело рутински говорити да није патриота, да ништа не ради, већ само игра тенис и ужива у чарима римског ноћног неба под пинијама... Нека читаоци његовог дневника сами закључе у чему је, заправо, био проблем, а проблем је реално постојао...

Лекићева људска и дипломатска разапетост није била, условно речено, „једнокрстна“, већ „двокрстна“. У Риму је упркос сукобу са властима у Београду као амбасадор опстајао делом и зато што је био, како се говорило, „црногорски кадар“. А у званичној Подгорици, која се у време најжешће кризе и бомбардовања, отворено дистанцирала од Београда, угледном Црногорцу у Риму, бившем министру културе и иностраних послова у влади Мила Ђукановића, замерано је да се он, супротно завичајним интересима, прекрцао на Милошевићеву лаћу и да се сврстао уз његову „великосрпску“ политику. Парадоксално, а заправо логично! Критичар Милошевића проглашава се његовим верним следбеником, јер остаје на бранику нападнуте заједничке државе која се намерава напустити и на чијем се рушењу ради уз звуке сирена за узбуњивање и заглашујуће експлозије бомби. Лекића ће ова „промилошевићевска“ стигма пратити и кад се, као опозиционар, буде враћао на политичку сцену Црне Горе.

За дисквалификаторске медијске гласноговорнике режима он је остао човек који је у одсудним временима из разлога личне користи изабрао погрешну, издајничку страну. Ништа му није помогло ни то што је за политичке снаге које су 5. октобра 2000. у Србији уклониле Милошевића био савршено подобан и, опет као номинално црногорски кадар, а заправо на основу личног угледа и добрих веза у београдској (демократској) чаршији, поново именован за југословенског амбасадора у Италији.

У временима великих сукоба и ломова вансистемско истрајавање на понашању у складу са свим својим личним уверењима и навикама скуп се плаћа. Питање је да ли је оно уопште социјално могуће, па чак етички у свакој повесној констелацији и одбрањиво, али то је већ питање које сеже далеко преко граница ове добродошлице једном изузетном дневничком сведочењу са људског и дипломатског распећа. На страницама Лекићеве дневничке, али и аутобиографске књиге сваки ће се читалац срести, сасвим сигурно, и са неким својим упитаностима и недоумицама, али и открити окрепљујући зденац различитих, драгоцених сазнања о једном времену које, иако прошло, није завршено, о људима, полуљудима и нељудима у њему и о томе како се оно зрцали у италијанском огледалу које је прекоморском суседу, али и својим двома државама, и самоме себи, поштено подастро један несвакидашњи, незгодни, али врсни поклисар.